

меженою можливістю використання індивідуального досвіду членів групи для вироблення і прийняття колективних рішень, а отже, і обмеження використання засобів політичного дискурсу. Зокрема, це можна проілюструвати на прикладі заяви профспілки з приводу певної політичної події, активної реакції певної суспільної групи на політичні події. Буденний рівень групової свідомості є домінуючим порівняно з іншими рівнями і також відрізняється у якості проявів в залежності від індивідів, що входять у групу. Відображенням буденного рівня групової політичної свідомості може бути резолюція, прийнята зборами, засіданням партії тощо.

Масова політична свідомість функціонує на двох рівнях: слабо вираженому науково-теоретичному і буденному. Емпіричний рівень масової свідомості фактично не задіюється або його значенням можна знехтувати, внаслідок неможливості накопичення стихійно виникаючими масами власного досвіду та використання індивідуального досвіду окремих представників. Науково-теоретичний рівень масової свідомості знаходиться у зародковому стані і здатний оперувати тільки найпростішими теоретичними конструкціями, які виражаються у гаслах, закликах до дій тощо. Буденний рівень масової свідомості є найбільш розвиненим і виявляється, головним чином, позитивною чи негативною реакцією на певну проблему у вигляді: аплодування оратору, освистування виступу, вербального виразу підтримки, деструктивної діяльності натовпу.

Засобами політичного дискурсу здійснюється і формування різних рівнів та типів політичної свідомості: складні теоретичні концепції, що є елементами індивідуальної науково-теоретичної свідомості вчених-ідеологів, стають надбаннями групової та масової політичної свідомості у вигляді програмних документів політичних партій, закликів, гасел на буденному рівні тощо. І навпаки, ідеї, настрої, емоції, почуття, переживання окремих людей та соціальних спільнот, що виражаються у мас-медійному дискурсі, текстах, створених пересічними громадянами, в різних формах участі у політичних подіях на емпіричному та буденному рівнях групової і масової свідомості впливають на формування науково-теоретичних концепцій та ідеологічних вчень.

Таким чином, політичний дискурс є невід'ємним елементом функціонування політичної свідомості, способом взаємодії і комунікації між різними типами та рівнями політичної свідомості, а також важливим засобом її формування. Як інструмент взаємодії між різними підсистемами політичної свідомості та їх ідентифікації він є досить гнучким та універсальним, оскільки здатний модифікуватися в залежності від рівня суб'єктів взаємодії. Детальний аналіз засобів політичного дискурсу, притаманних різним типам і рівням політичної свідомості, повинен стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Лескина Т. А. Основные подходы к изучению феномена политического дискурса / А. Т. Лескина // Социокультурные проблемы языка и коммуникации. – 2010. – Вып. 6. – [Электронный ресурс]. – режим доступа: <http://www.pags.ru/science/conferences/E-Conference/lingvoculture.php>
2. Политология: учебник / М. М. Вегеш (ред.). – К.: Знання, 2008. – 384 с. – (Серія “Вища освіта ХХ століття”).
3. Словник соціологічних і політологічних термінів / уклад. В. І. Астахова, В. І. Даниленко, А. І. Панов. – К.: Вища школа,

1993. – 141 с.

References

1. Leskina T.A. Osnovnyye podkhody k izucheniyu fenomena politicheskogo diskursa / A.T. Leskina // Sotsiokul'turnyye problemy yazyka i kommunikatsii. – 2010. – Вып. 6. – [Elektronnyj resurs]. – rezhym dostupu: <http://www.pags.ru/science/conferences/E-Conference/lingvoculture.php>
2. Politologija: pidruchnyk / M.M. Vegesh (red.). – K.: Znannja, 2008. – 384 s. – (Serija “Vyshha osvita XX stolittja”).
3. Slovyk sociologichnyh i politologichnyh terminiv / uklad. V.I. Astahova, V.I. Danylenko, A.I. Panov. – K.: Vyshha shkola, 1993. – 141 s.

Yelovskyykh U.O., Ph.D. in history, Associate Professor, Department of Political Science and Law, Lugansk Taras Shevchenko National University (Ukraine, Lugansk), ulla1984@mail.ru

Political consciousness and political discourse

The purpose of this article is to establish the relationship between the features of political consciousness and political discourse. Methods that were used: systemic, structural and functional. The author suggests a schematic model, which reflects the connection between political discourse and political consciousness. In article the author determined that the political discourse as a means of the political consciousness has next main functions. First function of political discourse is a means of expressing political consciousness at different levels of its operation. Second function of political discourse is providing the interaction between the different levels and types of political consciousness. Third function is that political discourse serves as tools formation of political consciousness. Expression of political consciousness by means of political discourse has three forms – verbal form, written form, symbolic form, and occurs through three channels – verbal channel, nonverbal channel and mixed channel that includes quasi verbal and quasi nonverbal. The author identified the peculiarity reflection of certain level of political consciousness by means of political discourse in scientific-theoretical level, empirical level and ordinary level. The level depends on the subject of political consciousness.

Keywords: political consciousness, political discourse, individual fired political consciousness, the group fired political consciousness, mass political consciousness, scientific level and theoretical level, empirical level, ordinary level of political consciousness.

Еловских У. А., кандидат исторических наук, доцент кафедры политологии и правоведения, Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Луганск), ulla1984@mail.ru

Политическое сознание и политический дискурс

Целью данной статьи является установление особенностей взаимосвязи между политическим сознанием и политическим дискурсом. Используемые методы: системный, структурно-функциональный. Автором предложена схематическая модель, отражающая связь между политическим дискурсом и политическим сознанием. Определено, что политический дискурс относительно политического сознания выполняет такие функции: 1) политический дискурс является средством выражения политического сознания на разных уровнях его функционирования; 2) политический дискурс обеспечивает взаимодействие между различными уровнями и типами политического сознания; 3) политический дискурс выступает в роли средства формирования политического сознания. Выражение политического сознания средствами политического дискурса имеет три формы – устную, письменную, символическую, и происходит по трем каналам – вербальному, невербальному и смешанному (вербально-невербальному). Проанализирована специфика отражения того или иного уровня политического сознания – научно-теоретического, эмпирического, обыденного – средствами политического дискурса в зависимости от субъекта политического сознания.

Ключевые слова: политическое сознание, политический дискурс, индивидуальное политическое сознание, групповое политическое сознание, массовое политическое сознание, научно-теоретический, эмпирический, обыденный уровни политического сознания.

* * *

УДК 327.2

Лаврук Т. П.

кандидат політичних наук, доцент кафедри історії і політології, Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького (Україна, Івано-Франківськ), gileya.org.ua@gmail.com

ГЕОПОЛІТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИСТЕМИ

Об'єктивне розуміння функціонального потенціалу геополітики можливе в тому разі, коли цю сферу політичної і суспільної свідомості сприймають як елемента соціокультурної системи. Така система координат підводить до думки, що кожна геополітична концептуалістика істотно зумовлена конкрет-

но-історичними особливостями відповідної соціокультурної дійсності, яка детермінує не лише магістральні пріоритети і стереотипи, а й стилістичні деталі геополітичних “за” та “проти”. В свою чергу геополітика як відносно автономна сфера соціокультурної дійсності володіє можливостями здійснювати зворотній вплив – особливо на суспільну свідомість перехідних, трансформаційних і кризових суспільств.

Ключові слова: геополітика, елемент, соціокультурна система, зумовленість, ієрархія значущості, причинно-наслідковий зв'язок.

Всі суспільні сфери перебувають у корелятивній діалектичній єдності й діють за взаємопотенціуючим принципом. Суспільство може ефективно функціонувати лише за умови послідовного виконання кожною із суспільних сфер свого функціонального призначення. При цьому гіпертрофований розвиток однієї із сфер негативно позначається на перспективах функціонування всього суспільства – зрештою, як і неповноцінний розвиток якоїсь сфери.

Приміром, недооцінка значущості матеріального виробництва і економічної сфери загалом призводить до зниження рівня споживання і наростання кризових явищ у суспільстві; розмивання норм і цінностей (атрибутів соціальної сфери), котрі регулюють поведінку індивідів, зумовлює соціальну ентропію, безлад, конфлікти і анархію; утвердження ідеї примату політики над економікою та іншими суспільними сферами часто взагалі завершується крахом соціальної системи.

Роль різних соціальних факторів у функціонуванні суспільства, яка була ґрунтовно розкрита Ф. Енгельсом, отримала істотне теоретико-методологічне продовження у працях Л. Альтюсера, який ввів до наукового обігу поняття *топіка*, що репрезентує суспільство у вигляді будівлі, чиї поверхи спираються на фундамент: поверхів може бути чимало, а фундамент – один, і без нього поверхи повисають у повітрі. Це означає, що саме фундамент є точкою функціонально-інструментального відліку кожного суспільства, основним детермінативним фактором суспільної дійсності.

Будучи послідовником Ф. Енгельса, Л. Альтюсер прогнозував подав суспільство у вигляді багатопверхової будівлі, кожен поверх якої є позаекономічними факторами, а фундамент – економічним фактором, котрий визначає пріоритети функціонування суспільства. Детермінанта фундаменту не є константою, вона підлягає істотним змінам і кореляціям в процесі історичного генезису, однак для історії суспільства в цілому її слід визнати інваріантною. Позаекономічні фактори в конкретних історичних умовах можуть змінювати своє місце в ієрархії соціальних сфер і домінувати по відношенню до інших факторів [7, с. 50–51]. Таким чином, стабільність, єдність і цілісність суспільства як системи забезпечується повноцінним функціонуванням усіх його сфер і систем.

Розвиваючи ідеї Т. Гоббса, Е. Дюркгейм рекомендував інтерпретувати соціальні системи з погляду критеріального маркера моральних цінностей. Всі людські асоціації як соціальні утворення вибудовуються на деяких світоглядно-поведінкових зразках – уніфікованому сприйнятті, оцінках і стереотипах, що складають колективну свідомість. В результаті суспільство постає моральною реальністю, в умовах якої основу світоглядного нормативізму утворюють деякі неписані правила, спільні цінності. Зміна суспільства пов'язана насамперед зі зміною консенсусу щодо цінностей, порушеної рівноваги в цьому аспекті. Аби від-

творити рівновагу, треба змінити соціальну організацію суспільства.

К. Еріксон витлумачував суспільство соціальною системою, котра функціонує за принципами саморозвитку. Її межі і єдність підтримуються інструментарієм соціального контролю. А. Малиновський вважав, що суспільство можна коректно витлумачити соціальною системою, елементи якої пов'язані з основними потребами людей в харчах, захисті, житлі та сексуальному задоволенні. Люди об'єднуються насамперед для задоволення деяких потреб. У цьому процесі виникають вторинні потреби, пов'язані з необхідністю інтерактивного обміну, кооперації, контролю, правил організації, що вимагає створення координаційних, управлінських та інтеграційних інститутів.

Суспільство як система породжена самою природою людини, а будь-яка властивість суспільства органічно пов'язана з деякою потребою чи функцією. Саме функції реалізують потреби на рівні соціальної дійсності. Система ж підтримує на різних рівнях потреби людей, обслуговує їх, забезпечуючи інфраструктурну цілісність і стабільність (баланс).

Найбільший внесок у розвиток функціонального підходу до суспільства як особливого різновиду соціальних систем вніс Т. Парсонс. Згідно з ним, соціальна система є однією з підсистем великої системи людської діяльності. В свою чергу в соціальній системі можна виокремити чотири підсистеми: систему культури (з функцією підтримання культурних взірців як цінностей), політичну систему (функція досягнення мети), економічну систему (функція адаптації) та соціетальну систему (інтегративна функція).

Три перші системи утворюють середовище функціонування четвертої (соціетальної). Ядром суспільства як соціетальної системи є структурований нормативний порядок, засобом якого організується колективне життя населення. Він містить цінності, норми і правила, котрі, співвідносячись із культурою, набувають значущості й легітимності, а також задає критерії належності індивідів до суспільства і особливості контролю за їхньою поведінкою. Завдяки цьому колектив функціонує як єдина цілісність – соціетальне суспільство.

Отже, згідно з Т. Парсонсом, суспільство є соціетальною підсистемою загальної соціальної системи, об'єднаною у вигляді колективу людей, котрі функціонують за певним нормативним порядком. Останній характеризується набором статусів, прав і обов'язків членів соціетального співтовариства, що базуються на єдності культурної орієнтації (соціальної ідентичності). На соціетальному рівні суспільство є функціонально збалансованою, взаємопов'язаною інтегральною цілісністю, котрій притаманна культурна і соціально-структурна диференціація.

По відношенню до соціетальної системи культурна система утворює її навколишнє середовище, виконуючи функції легітимації нормативного порядку як основи для соціальних заборон (табу) та дозволів (заохочень). Нижче в системі навколишніх для соціетального співтовариства середовищ знаходяться індивіди, котрі накладають на соціетальне співтовариство як на соціальну систему і на кожен з елементів, що входять до його складу, певні обмежувальні умови.

Збалансована взаємодія соціальної системи та її навколишніх середовищ є важливою умовою стабільності її функціонування, єдності й цілісності [3, с. 12]. На думку Т. Парсонса, соціальна система повинна володіти достатнім рівнем внутрішньої впорядкованості, який досягається за рахунок функціонально доцільних дій окремих індивідів та соціальних інститутів. Соціальний порядок – це такий рівень впорядкованості й організації соціальних зв'язків і взаємозалежності, який відкриває можливість взаємозгодженості й передбачуваності дій окремих індивідів. Сутнісно він протистоїть соціальній ентропії, котра посилює внутрішню напругу в соціальній системі, призводячи до хаосу.

Проблема взаємодії суспільних сфер з позицій узгодження соціальних пріоритетів постає ще одним форматом розкриття механізмів функціонування суспільства як системи. Суспільство як структурована цілісність є системою, утвореною сферами і елементами соціальних сфер.

Зокрема, економічна сфера віддзеркалює єдність виробництва, споживання, обміну та розподілу. Вона забезпечує виробництво товарів, необхідних для задоволення матеріальних потреб індивідів. Соціальну сферу репрезентують етнічні спільноти людей, класи і страти, корпоративні соціальні групи тощо. Політична сфера охоплює владні структури. Духовно-культурна сфера генерує філософські, релігійні, художні, правові та інші світоглядні акценти, а також суспільні настрої, традиції, звичаї і уявлення про навколишній світ.

Всі зазначені сфери суспільства і їхні елементи безперервно взаємодіють і змінюються, проте залишаються незмінними в своїх основних, інваріантних ознаках [5, с. 21–22]. Приміром, попри істотну відмінність епохи рабства від наших часів, всі сфери соціуму зберігають покладені на них функції, тобто є інваріантними.

Соціокультурна система детермінує особливості не лише політичної сфери та її окремих структурно-профільних складових, а й навіть сприйняття аудіовізуальних нюансів, афоризмів, жартів тощо. Природа жартів здебільшого доброзичлива. Вони відіграють роль своєрідного вентиля для “випускання пару”. Підстави для кепкувань знайдуться завжди з огляду на істотні відмінності впродовж століть культурно-цивілізаційного становлення етносів і націй. Приміром, навіть у сусідів голландців викликає посмішку факт, що в цій країні всі члени уряду один з одним на “ти”. Втім, часто доводиться мати справу і з хибними стереотипами. Наприклад, попри поширене уявлення, у Великобританії цілувати руки жінкам не прийнято. Багатьом це здається парадоксальним, проте факт: фундатори “hand-shake” тиснуть руки один одному лише за надзвичайно врочистих обставин.

Для мешканця Люксембурга категорично неприйнятно розмовляти про гроші. Він ніколи не розповідає, скільки заробляє, і ніколи не запитує про це в інших. Італійці – патологічні прихильники різних титулів: *dotto*, *professore*, *commendatore* і т.ін. На кожні два слова в них припадає чотири жести. На їхнє переконання, проти проклять допомагає дотик до заліза. Якщо італійці проливають біле вино на скатертину, то перш ніж бігти за ганчіркою, вони занурюють кінчик пальця у вино і доторкаються до мочки свого вуха. У категорії марновістрів італійцям не поступаються французи. Не

приведи Господь у їхній присутності покласти окрасць хліба скоринкою донизу, розкрити парасоллю вдома або залишити капелюха на ліжку.

Генерал де Голль прокоментував подібні випадки з притаманною йому іронією: європейці різних країн трохи недолюблюють один одного, бо це слугує хорошим засобом від нудьги.

Якщо не рахуватися з культурно-цивілізаційними та історичними особливостями світосприйняття, то навіть паперові маки можуть стати причиною дипломатичних скандалів. Зокрема, у 2010 році влада Китаю вкрай негативно відреагувала на пришпилені до одягу членів британської делегації в Пекіні паперові червоні маки як знак пам'яті про загиблих у війнах. У Британії щорічно в жовтні – на початку листопада відбувається благодійна кампанія *Poppy Appeal* (від англ. *poppy* – мак) зі збору коштів для ветеранів війн. Кожен жертводавець у ветеранській організації отримує червоні паперові маки, які прийнято пришпилювати на одяг.

Однак у Китаї мак асоціюється зовсім з іншими війнами: у XIX столітті країна пережила дві опіумні війни, розв'язані Великобританією і Францією проти імператорського Китаю з метою захисту торговельних інтересів (передовсім торгівлі опіумом). Відтак офіційний Пекін відрекомендував носіння маків британською делегацією “неприйнятним”, а офіційний Лондон у відповідь заявив, що його делегація маків не зніме.

За визначенням М. Гроха, на процес консолідації впливають як об'єктивні показники (економічні, політичні, мовні, культурні, релігійні, географічні, історичні), так і їхні суб'єктивні відображення в колективній свідомості. “Особливо важливими є три складові: 1) пам'ять про спільне минуле, що трактується як доля спільноти; 2) насиченість та інтенсивність мовних зв'язків; 3) концепція рівності всіх членів групи, організованих у громадянське суспільство” [6, с. 9–10].

У статті “Ще раз про занепад США” у січневому номері журналу “Foreign Policy” за 2011 рік Г. Рахман зазначив, що однією з причин, чому протягом кількох років після холодної війни Сполучені Штати не звертали увагу на економічне зростання Китаю, було хибне переконання, що глобалізація поширює західні цінності. Дехто з близьких до влади аналітиків навіть наполягав, що між глобалізацією та американізацією слід поставити знак рівності. Джордж Буш та Білл Клінтон були однаково переконані, що глобалізація і вільна торгівля слугує інструментом експорту американських цінностей.

У 1999 році (за два роки до вступу Китаю до Всесвітньої організації торгівлі) Джордж Буш наполягав, що економічна свобода спонукає до свободи у широкому сенсі слова, а звичка до такої свободи створює небезпідставну надію на демократію. Його висновок полягав у наступному: якщо забезпечити вільну торгівля з Китаєм, то час працюватиме на США. Такий концептуальний підхід базувався на двох сумнівних тезах. Перша: економічне зростання неминуче призведе до демократизації. Друга: нові демократичні країни обов'язково будуть союзниками Сполучених Штатів. Жодна із наведених гіпотез на практиці не отримала підтвердження.

20 років тому на Заході була поширена думка, що Китаю доведеться обирати між політичною лібералізацією та економічним крахом, оскільки жорстко контро-

льована однопартійна держава не може досягти успіху в епоху мобільних телефонів та Інтернету. Насправді ж Китаю вдалося поєднати цензуру і однопартійну систему з тривалим трендом економічного зростання. І тепер цілком реально припустити, що коли Китай стане найбільшою економікою світу, то його однопартійна система на чолі з компартією нікуди не зникне. Втім, навіть якщо Китай стане демократичною країною, немає жодної гарантії, що це полегшить життя США і сприятиме пролонгації глобальної гегемонії Вашингтону.

В даному разі ми маємо справу з прикладом того, як соціокультурний стереотип, заломлюючись крізь цивілізаційну (в даному разі – західну) центрованість, призводить до геополітичної міфологізації. Зрештою, ця особливість і закономірність виникла задовго до рубежу ХХ–ХХІ століть. Між іншим, до початку ХІХ століття темпи зростання ВВП і реальних доходів британського населення були ледве вищими показників ХІІІ–ХV століть.

До 1800 року Китай, Японія і прибережні регіони Індії не відставали від Європи за рівнем споживання на душу населення. “Наприкінці ХVІІІ століття Азія, в якій мешкало 66% населення земної кулі, виробляла 80% світового ВВП, тоді як у 20%, які належали Європі, включався внесок населення обох Америк і рабів-африканців. Навіть після індустріальної революції в Європі в 1860 році внесок у світовий ВВП країн, яких сьогодні зараховують до третього світу, складав 60%, а на країни майбутнього першого світу припадало 40%. За критерієм середньої тривалості життя країни азіатського регіону також упевнено демонстрували свою перевагу над Заходом: наприклад, у 1726 році в Китаї був майже 1% населення у віці 70 років і старше, що вдвічі перевищує європейський показник. На початку ХІХ століття якість життя в Японії була вищою, ніж в Англії. В 1800 році середній дохід на душу населення в Китаї складав 210 доларів США, що перевищувало 198 доларів у країнах, яких сьогодні зараховують до першого світу” [4, с. 238–239].

Дж.Голдстоун порівняв європейців з варварами і кочівниками, які завойовували інші народи лише завдяки перевазі у військовій справі [8, с. 177]. Він провів історичні аналогії з монголами, які, не маючи ніяких цивілізаційних переваг, завойовували Китай завдяки воєнному генію своїх полководців. Як аргументовано з’ясує П. Кутуєв, “не дивлячись на наявність достатніх передумов індустріалізації у вигляді капіталу, розвинених технологій та інфраструктури, централізованих і ефективних державних установ, а також навичок торговельного класу, для Китаю раціональніше було не індустріалізуватися й не переходити до застосування парових машин, а продовжувати використовувати дешеву людську працю. Натомість в Англії бракувало лісових ресурсів і вона не володіла значними покладами вугілля, тому вона не мала альтернативи переходу до використання парових машин. В Китаї ситуація з ресурсами була діаметрально протилежною, і це відіграло вирішальну роль у стримуванні індустріалізації” [4, с. 246].

У сфері військово-морського флоту азіатські суспільства володіли ресурсами, які “якісно й кількісно набагато перевищували європейські: якщо іспанська Непереможна Армада нараховувала 122 кораблі й була найбільшим флотом у Європі того часу (1588), то монголо-

китайський флот, якому не вдалося завойовувати Японію у 1274 році, нараховував понад 2 тисячі суден. Якість кораблів, котрі будувалися в Азії, була настільки високою, що Нідерланди були змушені заборонити своїм торговцям купівлю крупнотонажних суден в Індії, аби захистити власних виробників, які не витримували ринкової конкуренції. Британський торговельний та військовий флот також використовували індійські верфі: лише в період 1780–1820 років вони замовили виготовлення 320 суден” [4, с. 241].

Виразною ознакою сучасності є та обставина, що глобальна економіка, як і глобальна географія, які раніше були ареною дії суверенних держав, з часом стали автономним персонажем глобальної взаємодії національних держав [2, с. 148]. Глобалізація ризиків вимагає глобалізації менеджменту щодо їх упередження і усунення. Зростаюча (особливо впродовж попереднього двадцятиліття) кількість суверенних держав породжує протиріччя між демократичним ідеалом загальної участі в ухваленні рішень на глобальному рівні та необхідності ухвалювати рішення швидко і компетентно.

Як зазначає М. Шепелев, “реальністю став поділ світу на дві нерівні частини: сили світового гегемонізму та світової периферії. Сьогодні на 1/6 частку населення планети припадає близько 80% світового доходу, тобто в середньому по 80 доларів на добу. При цьому на 57% населення Землі у 63 найбідніших країнах світу припадає лише 6% світового доходу – у середньому менше, ніж 2 долари на день. Згідно з цими даними, кількість людей, чий дохід складає менше 1 долара на день, досягає 1,2 мільярда. Збільшення населення планети до 6 млрд. чол. у 1999 році при бідності, яка не скорочується, навіть на тлі зростання темпів розвитку світової економіки, призводить до того, що світ не лише не наблизився, а навіть віддалився від рішення глобальної проблеми зубожіння” [7, с. 50].

За великим рахунком, “сучасний світ є протилежністю світу Реформації: на зміну самодисциплінованому аскету, інвестору і партнеру приходять архаїчні типи пірата й авантюриста, лихваря й мінняйла, рекетира і шахрая, не здатних жити надією на щастя і задовольнятися законним прибутком у 5–7%. Створюється враження, що у світі відбувається деморалізації економічних відносин – поступове, послідовне і невблаганне витіснення ідеології чесної праці, альтернативною їй ідеологією фінансового успіху. Щорічний обсяг трансакцій, здійснюваних у міжнародній комп’ютерній мережі, досягає 1 трильйона доларів, а щоденний обсяг валютних торгів взагалі в сотні разів перевищує вартість реально обмінюваних товарів і послуг. Виникає “економіка казино” з усією її непередбачуваністю” [7, с. 52–53].

Зростання ролі економіки пов’язане з тим, що вона перебирає на себе функції політики, стає стратегією і перетворюється на засіб ведення війни. Фактично відмінності між війною та економікою як продовженням політики іншими засобами нині зведені до мінімуму. Процеси глобалізації фінансової сфери не лише призвели до вільного і неконтрольованого переміщення величезних грошових мас через національні кордони й до формування глобального фінансового ринку, а й також до зміни функцій грошей у світовій економіці. Гроші самі перетворилися на товар, а спекуляція на грі курсо-

вих відмінностей валют стала однією з найвигідніших ринкових операцій [1, с. 78–79]. При цьому на периферії уваги опиняється аксіома, відповідно до якої за відсутності сильної і самодостатньої політики неможлива ефективна економіка.

У XVIII столітті французький економіст і політичний діяч Антуан Тюро висловив сакраментальну фразу: “Дайте мені *хорошу політику* – і я забезпечу вас *хорошими фінансами*.” Однак Людовік XVI цього не зробив, оскільки думав не стільки головою, стільки короною. В результаті на політиці заощадили, а Людовік XVI залишився не лише без корони, а й без голови. Сьогодення України натякає на аналогію: якщо створити ефективну ідейно–світоглядну концептуалістику національного поступу, то отримаємо ефективну як політику, так і фінанси.

Висновки. Отже, спочатку геополітику витлумачували цілком і повністю в термінах політичного та воєнного контролю за відповідними територіями. Нині відчутно застаріло традиційне розуміння геополітики як дисципліни, яка оперує виключно або переважно аргументами географічного детермінізму. Відтак, визріла необхідність перегляду фундаментальних принципів, параметрів і методології дослідження сучасного світового співтовариства. Сьогодні цілком можливо створення потужної імперії шляхом нетериторіальної експансії – фінансово–економічної, технологічної, ідейної і т. ін.

Список використаних джерел

1. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. – К.: Фенікс, 2003. – 584 с.
2. Василенко І. А. Диалог цивилизаций: социокультурные проблемы политического партнерства. – М.: Эдиториал УРСС, 1999. – 272 с.
3. Диалог цивилизаций: протиріччя глобалізації. – К.: МАУП, 2003. – 376 с.
4. Кутуев П. От европейского чуда к азиатской гегемонии: трансформация современной исторической социологии // Ойкумена: Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально–экономических систем и цивилизаций. – Харьков, 2007. – Вып.5. – 258 с.
5. Санистебан Л. Политические системы и легитимность / Л. Санистебан // Диалог. – 1993. – № 4. – С. 45–49.
6. Ткаченко В. Україна: навчитися жити разом // День. – № 231. – 16 грудня 2010 р.
7. Шепелев М. Проблеми гео економічної безпеки в контексті процесів глобалізації // Людина і політика. – 2001. – № 5. – С. 49–57.
8. Goldstone J. The Rise of the West – or Not? A Revision to Socio–economic History // Sociological Theory. – Vol. XVIII. – № 2. – P.175–194.

References

1. Globalni transformatsiyi. Politika, ekonomika, kultura. – K.: Feniks, 2003. – 584 s.
2. Vasilenko I. A. Dialog tsivilizatsiy: sotsiokulturnye problemy politicheskogo partnerstva. – M.: Editorial URSS, 1999. – 272 s.
3. Dialog tsivilizatsiy: protirichchya globalizatsiyi. – K.: MAUP, 2003. – 376 s.
4. Kutuev P. Ot evropeyskogo chuda k aziatskoy gegemonii: transformatsiya sovremennoy istoricheskoy sotsiologii // Oykumena: Almanah sravnitelnyh issledovaniy politicheskikh institutov, sotsialno–ekonomicheskikh sistem i tsivilizatsiy. – Harkov, 2007. – Vyp.5. – 258 s.
5. Sanisteban L. Politicheskies sistemy i legitimnost / L.Sanisteban // Dialog. – 1993. – № 4. – S.45–49.
6. Tkachenko V. Ukrayina: navchitsiya zhiti razom // Den. – № 231. – 16 grudnya 2010 r.
7. Shepelev M. Problemy geoeconomichnoy bezpeki v konteksti protsesiv globalizatsiyi // Lyudina i politika. – 2001. – № 5. – S.49–57.
8. Goldstone J. The Rise of the West – or Not? A Revision to Socio–economic History // Sociological Theory. – Vol. XVIII. – № 2.

– P.175–194.

Lavruk T.P., Political Science, Associate Professor of History and Political Science, Ivano–Frankivsk University of Law them King Danylo Galitsky (Ukraine, Ivano–Frankivsk), gileya.org.ua@gmail.com

Geopolitics as part of the socio–cultural system

A sound understanding of the functional capacity of geopolitics is possible if this area of political and social consciousness will be accepted as part of socio–cultural system. Such coordinate system leads to the idea that each geopolitical concept is significantly due to specific historical circumstances of the socio–cultural reality which determines not only the main priorities and stereotypes but also stylistic details of geopolitical “for” and “against”. In its turn, geopolitics as a relatively autonomous sphere of socio–cultural reality has to pursue the opposite effect – especially on the social consciousness of transition, transformation and crisis societies.

Keywords: geopolitics, element, socio–cultural system, predestination, the hierarchy of importance, causal relationship.

Лаврук Т. П., кандидат политических наук, доцент кафедры истории и политологии, Ивано–Франковский университет права им. Короля Даниила Галицкого (Украина, Ивано–Франковск), gileya.org.ua@gmail.com

Геополитика как элемент социокультурной системы

Объективное понимание функционального потенциала геополитики возможно в том случае, если эту сферу политической и общественного сознания воспринимать как элемент социокультурной системы. Такая система координат подводит к мысли, что каждая геополитическая концептуалистика существенно обусловлена конкретно–историческими особенностями соответствующей социокультурной действительности, которая детерминирует не только магистральные приоритеты и стереотипы, но и стилистические детали геополитических “за” и “против”. В свою очередь геополитика как относительно автономная сфера социокультурной действительности обладает возможностями осуществлять обратное влияние – особенно на общественное сознание переходных, трансформационных и кризисных обществ.

Ключевые слова: геополитика, элемент, социокультурная система, обусловленность, иерархия значимости, причинно–следственная связь.

* * *

УДК 323.22

Іщенко І.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпропетровськ), iv.ishchenko@gmail.com

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ НЕСТАБІЛЬНІСТЮ СУСПІЛЬСТВА

Метою роботи є дослідження умов, за яких етніонаціональна політика призводить до нестабільності і пошук найбільш ефективних механізмів попередження й врегулювання міжетнічних протиріч. Робота має політико–психологічну спрямованість і міждисциплінарний характер. Ці особливості спонукали автора до застосування біхевіористського підходу для з'ясування умов, за яких етніонаціональна політика стимулює нестабільність соціуму і, навпаки, стабілізує його. Системний метод дозволив сформулювати зміст етніонаціональної політики в системному вигляді, розглянути стратегію запобігання нестабільності суспільства на етнічній основі. Цей метод став у нагоді вибору тактики врегулювання наявного етнічного конфлікту. Складовою вказаної системи є також оперативні заходи стабілізації обстановки. Міжетнічні конфлікти в активній фазі можливо нівелювати посередництвом в системі таких елементів, як: залучення посередника на переговорах; фізичної сили, здатної припинити насильницькі дії сторін; поступового залучення ворогуючих сторін до гуманітарних об'єднуючих проектів.

Ключові слова: дискурс, етніонаціональна політика, конфлікт, мова, націоналізм, нестабільність, соціокультурні умови, стереотипи.

Провідні аналітики вважають, що успішний демократичний транзит в Іспанії, котрий відбувся в середині 1970–х рр., пояснюється не тільки федералізацією країни, але й конституційним закріпленням прерогатив каталонської мови як другої державної в Каталонії і баскської – у країні Басків [14, с.14]. Багатом країнам Азії та Сходу, які виборювали свою незалежність, довелося